

O RADU NA ANIMALISTIČKOM LEKSIKONU U OKVIRU PROJEKTA KULTURNA ANIMALISTIKA: INTERDISCIPLINARNA POLAZIŠTA I TRADICIJSKE PRAKSE

Pregledni rad
Primljeno: 22. 5. 2023.
Prihvaćeno: 29. 8. 2023.
DOI: 10.15176/vol60no206
UDK 81'373
821.163.42.09
39:59

ANTONIJA ZARADIJA KIŠ

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

MARINKA ŠIMIĆ

Staroslavenski institut, Zagreb

U okviru projekta *Kulturna animalistika: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse* (IP-2019-04-5621) Hrvatske zaklade za znanost poseban istraživački segment odnosi se na prikupljanje, razvrstavanje i obrađivanje leksičke animalističke građe iz hrvatskoglagoljskoga korpusa. Riječ je o odabranim hrvatskoglagoljskim kodeksima od 11./12. do 16. stoljeća među kojima se posebna pozornost usmjeruje na zbornike, nedovoljno istraživanu skupinu hrvatskoglagoljskih rukopisa. Kao temeljni fond odabrana je građa iz *Rječnika crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* te građa prikupljena tijekom četverogodišnjega rada iz *Prvoga beramskog (ljubljskog) brevijara* (14. st.), *Drugoga beramskog (ljubljskog) brevijara* (15. st.), *Akademijina brevijara* (kraj 14. st.), *Pariškoga zbornika* (1375. g.), *Vinodolskoga zbornika* (početak 15. st.), *Petrisova zbornika* (1468. g.), *Ivančićeva zbornika* (14./15. st.), *Ljubljanskoga zbornika* (15. st.), *Tkonskoga zbornika* (16. st.), te ćirilskoga *Libra od mnozijek razloga* (1520. g.). To vrijedno animalističko leksičko blago namjeravamo oblikovati kao cjelinu u obliku stručnoga povijesno-animalističkog rječnika. Cilj ovoga rada je predočiti način oblikovanja natuknica, zamisli, probleme, potrebu izrade ovoga rječnika, koji bi bio jedinstven u hrvatskoj leksikografskoj djelatnosti. Na temelju ovoga stručnog leksikona u budućnosti će se moći proučavati zoonimski hrvatski leksik, tj. zaključiti koji su stari nazivi za životinje očuvani samo u pojedinim govorima, a koji su uvršteni u standardni hrvatski leksik.

Ključne riječi: projekt, animalistički leksikon, zoonimi, hrvatskoglagoljski rukopisi, *Libro od mnozijek razloga*, natuknice

UVODNE NAPOMENE

Od 2019. godine skupina znanstvenica u Institutu za etnologiju i folkloristiku pokrenula je znanstveno istraživački projekt pod nazivom *Kulturna animalistika: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse* (IP-2019-04-5621) uz financijsku podršku Hrvatske zaklade za znanost.¹ Unutar ovoga četverogodišnjega projekta jedan se istraživački segment odnosi na animalistička književno-filološka propitivanja odabranoga korpusa iz hrvatskoglagoljske književnosti, koja je nastajala u vremenu “zlatnoga doba hrvatskoga glagoljaštva”, pa čak i nešto ranije, tj. u rasponu od 11./12. do 16. stoljeća. Zamisao o usredotočenom pristupu animalističkoj građi u hrvatskoglagoljskim spomenicima seže još u 2015. godinu kad su autorice ovoga rada, Marinka Šimić iz Staroslavenskoga instituta i Antonija Zaradija Kiš iz Instituta za etnologiju i folkloristiku, započele animalističku suradnju na međunarodnom znanstveno-stručnom skupu *Crkvenoslavenska i hrvatska povijesna leksikografija*² na kojemu su predstavile zajednički rad pod naslovom *Animalistički leksik u hrvatskoglagoljskom književnom korpusu* (Šimić i Zaradija Kiš 2017). U tom su se radu, a i slijedom narednih istraživanja, Šimić i Zaradija Kiš najviše oslanjale na *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* (RCJHR)³ i seriju folklorističko-etnografskih zapisa, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* (ZNŽO),⁴ koji od 1896. godine te kroz cijelo 20. stoljeće objavljuje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (od 1991. godine Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti).⁵

Nakon te prve zajedničke suradnje u kojoj se pokazalo da je interdisciplinarnost iznimno važna u istraživanju animalističkoga korpusa jer produbljuje kulturološko razumijevanje životinje i njezine povezanosti s čovjekom, zajednička se suradnja produbljivala. Rezultati su objelodanjeni 2020. godine u knjizi *Cvijet kreposti ili o naravi ljudskoj kroz narav životinjsku: studija – transliteracija – faksimil* (Zaradija Kiš i Šimić 2020) i rezultat su izdavačke

¹ Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost u okviru projekta *Kulturna animalistika: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse* (IP-2019-04-5621).

² Skup se održao u Zagrebu od 30. lipnja do 1. srpnja 2015. godine u organizaciji Staroslavenskoga instituta iz Zagreba.

³ Korpus hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika prikupljao se u Staroslavenskome institutu u Zagrebu od kraja 1950-ih do početka 1990-ih (Nazor 2008) na temelju kojega se svake godine od 1991. objavljuje u sveščićima *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*. Korpus sadrži tekstove pisane na hrvatskome crkvenoslavenskom jeziku nastale u razdoblju od 11./12. do sredine 16. stoljeća. Taj korpus, osim za izradu *Rječnika*, predstavlja vrijednu građu i u jezikoslovnim istraživanjima hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika te u istraživanjima glagoljske književnosti. Građa toga korpusa je vrlo važan izvor podataka u istraživanju crkvenoslavenskih idioma, a potencijalno je vrlo vrijedan i dosada nedovoljno iskorišten izvor komparativnih podataka za dijakronijska i povijesna istraživanja hrvatskoga jezika (usp. Vukoja 2012: 208). Svi tiskani sveščići obrađene građe povezani su u dva toma 2000. i 2015. godine. Rječničke su natuknice složene prema staroslavenskome, odnosno azbučnome nizu slova.

⁴ O vrijednosti animalističke građe u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* svjedoči niz radova u kojima se animalistički zapisi sagledavaju kroz folklorističku, etnografsku i antropološku vizuru. O tome najbolje govori članak Dragutina Hirca “Što priča naš narod o nekim životinjama” kojim započinje prvi broj ZNŽO-a, čiji je urednik bio hrvatski paleoslavist, filolog, etnolog i povjesničar književnosti Ivan Milčetić (1853. – 1921.) (usp. Zaradija Kiš i Marjanić 2013: 216).

⁵ Do danas je objavljena 61 knjiga ZNŽO-a. Posljednja je objavljena 2020. godine.

suradnje triju nakladnika: Hrvatske sveučilišne naklade, Instituta za etnologiju i folkloristiku i Staroslavenskoga instituta. Knjiga je ujedno i jedan od rezultata spomenutoga projekta IP-2019-04-5621. Višegodišnja suradnja na toj studiji potakla nas je da se još sustavnije bavimo istraživanjem animalističke građe hrvatske starije, i to posebice glagoljaške književnosti, ne izostavljajući pritom *Libro od mnozijek razloga* (Šimić i Zaradija Kiš 2021: 149–181), dubrovački ćirilčki rukopis iz 1520. godine (usp. Žagar i Grmača 2020: 9–97), koji je bitna sastavnica hrvatske tropismenosti, a čiji je ekscerpirani animalistički korpus nezaobilazna riznica animalističke građe.

Spomenuta suradnja, njezini rezultati i količina prikupljene animalističke građe, potaknuli su nas na promišljanje o kompleksnijem i opsežnijem animalističkom istraživanju, koje bi u konačnici rezultiralo rječnikom/leksikonom animalističkoga nazivlja, a kojemu smo dale radni naslov: *Animalistički leksikon hrvatskoglagoljskoga književnog korpusa*. Leksikon bi se uz građu iz RCJHR-a temeljio i na drugim biblijskim⁶ hrvatskoglagoljskim tekstovima iz misala i brevijara, primjerice *Prvoga beramskog (ljublanskog) brevijara* (BrBer₁) iz 14. stoljeća,⁷ *Drugoga beramskog (ljublanskog) brevijara* (BrBer₂) iz 15. stoljeća,⁸ *Akademijina brevijara* (BrAc) s kraja 14. stoljeća (usp. Šimić 2014), *Moskovskoga brevijara* (BrMos) iz 15. stoljeća, a naročito na nekolicini zborničkih tekstova koji su do danas nedovoljno proučeni, a donose vrijednu animalističku građu kako se pokazalo na nekolicini ekscerpiranih zbornika poput *Pariškoga* (CPar) iz 1375. godine, *Vinodolskoga* (CVinod) s početka 15. stoljeća, *Ivančićeva* (CIvan) iz 14./15. stoljeća, *Petrisova* (CPet) iz 1468. godine, *Ljublanskoga* (CLab) iz 15. stoljeća te *Tkonskoga zbornika* (CTk) iz 16. stoljeća.⁹

Važno je istaknuti da u današnje vrijeme svjedočimo prodroru brojnih animalističkih rasprava koje donose različite poglede na životinjsku tematiku koja izlazi iz prvotnih prirodoslovnih okvira te se sve više s marginalnih primiče središtu društvenih i humanističkih istraživanja. Tako se i *Bibliji*, kao nepresušnom multidisciplinarnom izvoru mnogih promišljanja sve češće pristupa i s kulturnoanimalističkih motrišta te je u tom smislu vrijedno istaknuti i radove hrvatskih istraživača (npr. Visković 1996: 72–76; Brnčić 2007; Zaradija Kiš 2007; Berković 2022) koji otkrivaju mnoge tekstovne cjeline koje traže kulturološka animalistička pojašnjenja.¹⁰ Pritom valja istaknuti da je biblijska animalistička tema od davnina bila vrlo intrigantna (Linzey 2013) posebice kad se s renesansom pogled na svijet sve više oslobađa dogmatskih srednjovjekovnih stega što je razvidno u impresivnom djelu

⁶ U odabranoj građi pretežu biblijski tekstovi u kojima se (najčešće starozavjetnima) spominju različite životinje Bliskoga istoka što je za hrvatske glagoljaše često bilo zahtjevno prevesti, tj. iznaći odgovarajući prijevod, posebice za egzotične životinje koje glagoljaški pisci nisu vidali (v. Šimić i Zaradija Kiš [2024]). Ti su tekstovi važan dio slavenske kulture općenito te su preko staroslavenskoga jezika stoljećima utjecali na razvoj slavenskih jezika i bili izniman izvor nastajanja animalističkoga vokabulara.

⁷ Usp. *Prvi beramski brevijar: faksimil i transliteracija* (1. dio) 2022.

⁸ Usp. *Drugi beramski brevijar: faksimil i transliteracija* (I. dio) 2018.; *Drugi beramski brevijar: faksimil i transliteracija* (II. dio) 2019.

⁹ Usp. *Tkonski zbornik* 2001.

¹⁰ U tom smislu posebno valja istaknuti *Knjigu postanka*, *Ponovljeni zakon* ili pak *Knjigu o Jobu*, koja na jedinstven način donosi začudnu sliku svijeta kroz male poeme o životinjama.

francuskoga protestantskog bibličara Samuela Bochartusa (1599. – 1667), *Hierozoicon sive bipartitum opus de animalibus Sacrae Scripturae*,¹¹ tiskanu u Londonu 1663. godine. Cilj je Bochartusova djela bila identifikacija životinjskih vrsta koje se pojavljuju u hebrejskoj Bibliji (Ageron 2015: 117–143). Ovom još uvijek neistraženom djelu svakako valja dodati i *Le bestiaire du Christ*, životno djelo francuskoga arheologa, povjesničara i vrhunskoga erudita Louisa Charbonneau-Lassaya (1871. – 1946.)¹² iz Louduna kao i mnoge rasprave koje su se pojavljivale tijekom 20. i 21. stoljeća.¹³

Na temelju navedenih smjernica oblikovanja *Animalistički leksikon* predstavlja ne samo velik filološki i kulturološki izazov već otvara mogućnosti detaljnijem i univerzalnijem sagledavanju životinjske problematike te stvaranju novih vidika budućih kulturoloških i inih promišljanja na tu temu.¹⁴

GRAĐA

Većina hrvatskoglagoljskih liturgijskih i neliturgijskih rukopisa pripada razdoblju od 11./12. do 16. stoljeća, od kojih su neki najreprezentativniji rukopisi pisani crkvenoslavenskim jezikom hrvatske redakcije leksički obrađeni, posebice oni liturgijski, u *Rječniku crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* (RCJHR 2000, 2015). Neliturgijski rukopisi su u tom *Rječniku* manje zastupljeni jer su pisani crkvenoslavensko-čakavskim amalgamom. Stoga se pokazala potreba da se u jednom leksičkom segmentu, tj. životinjskom nazivlju, leksički obradi više hrvatskoglagoljskih tekstova, a posebice zbornika jer su oni, uz biblijske tekstove, dragocjeni izvori za pojedine nazive. Valja istaknuti da u hrvatskoj leksikografiji već postoji jedan posebice stručan zoonimski rječnik Miroslava Hirtza (1878. – 1944.), hrvatskoga zoologa i putopisca, koji je za razliku od našega budućeg leksikona usredotočen isključivo na pučko zoonimsko nazivlje.¹⁵ Na širem su se slavenskom prostoru krajem 20. i početkom 21. stoljeća počeli pojavljivati različiti zoonimski rječnici/leksikoni¹⁶ koji su

¹¹ Specifičnost ovoga opsežnog djela sadržana je u tome što se prvi put istražuju arapski literarni izvori u kontekstu biblijskoga bestijarija (usp. Bochartus [1663]).

¹² Usp. <https://www.archives-charbonneau-lassay.org/archivesLCL.php> (pristup 15. 3. 2023.).

¹³ U tom smislu usp. radove Grossel 2012; Anguševa i Dimitrova 2012; Loba 2012; Zaradija Kiš 2012; Gabrić-Bagarić 2012; Dürriegl i Fatović-Ferenčić 2012; Husić 2012. Posebnu pozornost obratiti na popis literature u Visković 1996: 72–76 i Zaradija Kiš 2022: 158–163.

¹⁴ Tomu najbolje svjedoči knjiga *Animal: knjiga o ne-ljudima i ljudima. Kulturni bestijarij III. dio*. (Zaradija Kiš et al. 2022) koju su 2022. godine priredile suradnice već spomenutoga projekta Hrvatske zaklade za znanost *Kulturna animalistika: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse* (IP-2019-04-5621).

¹⁵ To je *Rječnik narodnih zoologičkih naziva* objavljen u tri knjige: *Knjiga prva: dvoživci (Amphibia) i gmazovi (Reptilia)* tiskana je gotovo prije stotinu godina, tj. 1928. godine, *Knjiga druga: ptice (Aves)* najopširnija je i nosi godinu 1938.-1947., a s prvom je povezana u jednu cjelinu, dok se *Knjiga treća: ribe (Pisces)* pojavljuje zasebno 1956. godine.

¹⁶ Ovdje bismo posebno istaknule nekoliko danas nezaobilaznih djela leksikonskoga profila koja su temeljno polazište bilo kojim promišljanjima o animalističkim temama: Anna Stoykova, *Fiziologъ* (1994, 2009-2012), usp. <https://physiologus.proab.info/> (pristup 8. 5. 2023.); Belova (1997); Gura (1997, 2005); Germ (2006); Makarijoska (2007).

na izvjestan način otvorili dublja promišljanja o izradi hrvatskoga animalističkog leksikona s obzirom na iznimno bogatstvo hrvatske animalističke jezične i tradicijske baštine. Evidentirani i opisani nazivi životinja s deskriptivnim tekstnim primjerima pospješit će mnoga buduća komparativna istraživanja hrvatskoga zoonimskog nazivlja s onima drugih slavenskih redakcija. *Animalistički leksikon* bi uvelike doprinio hrvatskoj povijesnoj leksikografiji, i to onoj zoonimskoj o kojoj do sada nemamo objavljeno ništa slično. Osim što bi ovaj stručni leksikon¹⁷ pridonio detaljnijem proučavanju zoonimskoga hrvatskog leksika, uvelike bi pomogao u razlučivanju starijega životinjskog nazivlja, koje je danas očuvano tek u pojedinim govorima, a koje je ipak uvršteno u standardni hrvatski leksik. Primjerice, staroslavenski zoonim *osbъlъ* “magarac” očuvan je u čakavskim i kajkavskim govorima,¹⁸ a *opica* “majmun” u sjevernočakavskim (Grobnik) i kajkavskim, dok su standardni hrvatski izrazi magarac i majmun posuđenice. Magarac je zoonim iz mediteranskoga jezičnog areala, točnije grčkoga je porijekla, dok je majmun turcizam. *Animalistički leksikon* bi također omogućio uvid u pučke zoonime koji su dio hrvatskoglagoljske zoonimske građe, tj. izraziti su kroatizmi, kao što su npr.: *driliška* “ševa”, *kača*, *kačka* “zmijsa”, *rebac* “vrabac” itd.

Preliminarna su istraživanja pokazala da je animalistička građa iznimno bogata i raznovrsna, a time i posebno zahtjevna u istraživačkom smislu jer sadrži različite leksičke slojeve, od arhaičnoga staroslavenskoga do posuđenica, grecizama, romanizama, germanizama i na kraju zanimljivih pučkih hrvatskih regionalizama. *Animalistički leksikon* će posve pouzdano pokazati koliko je posuđenica posvjedočeno u izabranom korpusu, kao i koji su pučki nazivi potvrđeni već u najstarijim hrvatskoglagoljskim rukopisima. Time se otvara zanimljivo promišljanje o povijesti odnosa čovjeka i određene životinje, odnosno njezina imenovanja u tekstovima i s tim u vezi utjecaju govornih idioma.

OBLIKOVANJE I SASTAV NATUKNICE

U hrvatskoj se leksikografiji za naslov rječničkoga članka uvriježio naziv *natuknica*, dok se u jezikoslovnoj literaturi često rabi i sinonim *lema*. “Natuknica je osnovna rječnička jedinica koja je grafički obilježena, koja ima u rječniku početni položaj i koja je predmet leksikografskog opisa. Ona je najčešće isto što i jezična jedinica leksičko-gramatičkih razreda (vrsta riječi)” (Tafra 2012: 111–112).¹⁹ Natuknički se lik najčešće naziva kanonskim oblikom riječi, a može se zvati i rječničkim likom (Tafra 2016: 518). Kanonski su oblici riječi danas uglavnom utvrđeni tradicijom, a leksikografu se savjetuje da poštuje tu tradiciju (Zgusta 1991: 116). Prema mišljenju hrvatske jezikoslovke Branke Tafre, naziv

¹⁷ Stručni rječnik ili leksikon je rječnik koji ograničava izbor i tumačenje riječi ili naziva iz područja neke teorijske ili praktične struke (sinonimi: glosar i terminološki rječnik).

¹⁸ Leksem *osabъlъ* je dio praslavenskoga leksičkog nasljeđa, a očuvan je u čakavskom narječju (usp. Boryš 2007: 267).

¹⁹ U mnoštvu leksikografskih problema Branka Tafra kao najvažniji navodi određivanje natuknice i definiranje njezina značenja (Tafra 2016: 516).

kanonski lik je prihvatljiv u gramatici, jer se tamo polazi uvijek od nominativa, infinitiva, pozitivna, dok je u rječniku taj naziv neprihvatljiv jer se kao natuknice pojavljuju oblici riječi, prefiksi, prefiksoidi, slova, znakovi za mjerne jedinice, kratice itd. (Tafra 2012: 112). Glavna građa u hrvatskim rječnicima natukničkoga niza, uz ostale leksičke jedinice, je riječ kao osnovna jezična jedinica, a u našem leksikonu glavna natuknica (arhileksem) je isključivo riječ, odnosno zoonim, tj. jedino imenice. Međutim, u našem je korpusu potvrđen i znatan broj pridjeva vezanih uz zoonime,²⁰ koji bi bili evidentirani tako što će se dodati uz svaku imenicu kojoj pripadaju. Premda po svojoj strukturi natuknice mogu biti jednorječne, dvorječne i višerječne, te kratice i jedinice manje od leksema, u hrvatskoj leksikografiji prednost imaju jednorječne natuknice, iako se u terminološkim rječnicima sve više pojavljuju višerječne natuknice (Tafra 2012: 116). U našem smo *Animalističkom leksikonu* do sada zabilježile isključivo jednorječne natuknice.²¹ Natuknice su najčešće i jednostruke, a rjeđe mogu biti i dvostruke, odnosno višestruke s raznim grafijskim varijantama, kao npr. *агньсь, ёгньсь, ёньсь*. U obradi natuknica dodatno su zahtjevne one koje donose sinonime, kao npr.: *velbludъ / kamelъ, akridъ / prugъ / kobilica, petehъ / kurъ / kokotъ, aspida / gadъ / zmii / kača, elefantъ / slonъ, panfirъ / risъ, orъtigomitra / krastêlъ* i sl.

Iako smo tijekom gotovo desetogodišnje suradnje prikupile oko 150 zooleksema²² te objavile desetak znanstvenih radova na animalističku temu i sudjelovale na nekoliko znanstvenih skupova s navedenom problematikom, nametnula se zamisao i o njihovoj “pojedinačnoj” obradi. Naša je koncepcija da iz bogatoga rječničkog blaga pojedine zoonime predstavimo u što širem kontekstu, tj. u većoj smisaonoj cjelini ako je ona očuvana. *Animalistički leksikon* temeljimo donekle i na iskustvu u radu na već spomenutom *Rječniku crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*. Neke su animalističke natuknice sastavni dio ovoga kapitalnog korpusa, a neke već i obrađene,²³ one su nam poslužile kao dobar oslonac za našu obradu koja bi prema zamisli trebala biti daleko razrađenija. To znači da bi tekstovni primjeri preslovljeni latinicom za svaku natuknicu trebali biti opširniji i leksički razrađeniji. Naime, svakoj bi se natuknici dodali i oblici zooleksema iz starijih hrvatskih rječnika. To bi pokazalo ne samo leksički razvoj određenoga leksema već i njegove kronološko-semantičke inačice, njegovu učestalost te areal uporabe.

²⁰ Primjerice: *врановъ, врановъськ, голубинъ, голубънь, елень, еродіевъ, еhidnovъ, еhindovъ, еhidievъ, kitovъ, козьб, козии, козличевъ, конск, кравии, lastovіъ, lavovъ, nutънь, овчі, osličii, pьsii, ptičii, ribii, svinii, svinьskъ, skorpievъ, skotъskъ, skumanovъ, srънь, stadъnii, strucovъ, telъčii, ûньčъ* itd.

²¹ Iznimku čini dvorječna *poslenikъ divi*, koja je za magarca zabilježena jedino u *Libru od mnozijekh razloga* (Zaradija Kiš i Šimić 2020: 110–111, 134) te *divi osalbъ* u CAc 90r. Za vepra je zabilježena i dvorječna varijanta *inogъ divi* BrAc 19b, PsLob 54r, odnosno *inokъ divi* PsPar 48r (usp. RCJHR II 2015: 288–289; Belova 1997: 133).

²² Broj još uvijek nije konačan jer nam u prikupljanju zooleksema pomažu i druge kolegice, koje katkad u tekstovima koje proučavaju pronađu poneki novi naziv.

²³ Dosad su objavljena dva veća toma u kojima je uvezano po deset manjih sveščića RCJHR-a s natuknicama koje su složene prema glagoljskoj azbuci, tj. od A do JU, a naknadno su objavljena još tri sveščića, br. 21., 22 i 23., odnosno obrađena je građa do slova I.

Predloženo je zoonima započinje preslovljenim nazivom životinje iz hrvatskoglagoljskoga korpusa, zatim slijedi njezin grčki i latinski naziv, a potom naziv na hrvatskom standardnom jeziku.²⁴ Npr.:

- CIKONIĖ (grč. *πελαργός*; lat. *Ciconia*), RODA
- KAVRANЪ (grč. *κοράκι*; lat. *Corvus corax*), GAVRAN

Grčko je nazivlje neophodno zato što je porijeklo velikog broja zoonima grčko, odakle je preko latinskoga jezika ušlo i u druge jezike, što je posebice razvidno na primjerima egzota. Npr.:

- LBVB, LAVB (grč. *λέων*, lat. *Leo*), LAV
- ONAGRБ (grč. *ὄναγρος*, lat. *Onagrus*), DIVLJI MAGARAC
- ELEFANTБ (grč. *ἐλέφας*, *ἐλέφαντας*, lat. *Elephantus*), SLON

Nakon ovako oblikovane natuknice slijedi nekoliko primjera (najmanje tri ako su potvrđeni) iz odabranoga hrvatskoglagoljskog književnog korpusa. Tekstovi su transliterirani latinicom prema usustavljenom načinu koji se primjenjuje u izdanjima Staroslavenskoga instituta.²⁵ Uz svaki se primjer navodi mjesto u misalu, brevijaru ili zborniku te broj folije rukopisa na kojoj je primjer zabilježen. Ako je pronađen veći broj primjera, prednost se uvijek daje onima iz biblijskoga teksta uz koji se navodi i biblijsko mjesto. Potom bi slijedio i citat iz suvremene *Biblije* (koristi se izdanje Kršćanske sadašnjosti) jer staroslavenski tekstovi katkad mogu biti teže razumljivi širem čitateljstvu. Osim toga, suvremeni se hrvatski prijevod često razlikuje od onoga (crkvenoslavenskoga/starohrvatskoga) iz odabrane građe što potvrđuje ideju o aktualnoj prilagodbi biblijskoga prijevoda kako bi bio što razumljiviji široj publici.²⁶

Prvotni hrvatskoglagoljski prijevodi biblijskih tekstova nastajali su prema grčkom prijevodu *Sedamdesetorice*, odnosno prema *Septuaginti* (LXX), a potom su od 12. stoljeća prilagođavani prema *Vulgati* (Reinhart 1990: 17), tj. Jeronimovu latinskomu prijevodu. U tim su prijevodima zoonimi predstavljali vrlo problematična prevoditeljska iskušenja, posebice kad je riječ o mitskim ili egzotičnim životinjama, što je rezultiralo njihovom prilagodbom podneblju ili jednostavnim izostavljanjem kako u grčkom ili latinskom tako i u hrvatskom prijevodu. Ovdje uglavnom mislimo na neka mitska bića poput *feniksa* ili *jednoroga* koja

²⁴ Uz hrvatsko suvremeno nazivlje možemo razmišljati i o životinjskom nazivlju ključnih jezika poput engleskoga, francuskoga, talijanskoga, njemačkoga, španjolskoga.

²⁵ Glagoljski tekst preslovljen je latinicom tako da je za svako glagoljsko slovo uzeto odgovarajuće latinično. Posebni grafemi su transliterirani na sljedeći način: **HP** đerv = j, **B** jat = è, **W** šta = č, **J** ju = ũ. Poluglas, koji je u odabranom tekstu uglavnom ostatak pisarske tradicije, rijetko se bilježi štapićem (**I**) koji je transliteriran znakom Ъ, a češće apostroфом (’), prenesenim kao apostrof. Interpunkcijski znakovi također slijede izvornik, a najčešća je točka u sredini retka (.). Jedino je uporaba velikih slova na početku rečenice ili za vlastita imena prilagođena današnjemu pravopisu. Skraćene su riječi razriješene u oblim zagradama ( ), a oštećeni i manjkavi dijelovi teksta nalaze se u uglatim zagradama [ ]. Pisareve pogreške, ispuštanje pojedinih slova, slogova, cijele riječi ili dijelova teksta, ponavljanje sloga ili riječi, označeni su uskličnikom u obloj zagradi (!).

²⁶ I prvi slavenski prevoditelji, Konstantin Ćiril i Metodije, već su razmišljali u tom smjeru jer u *Pogovoru slavenskom prijevodu Svetoga pisma* čitamo: “...] ta nisu nam potrebne riječi i izrazi nego njihov (tj. evanđeoski) smisao. Zato, gdje se složiše grčki i slavenski, izrazismo se istom riječju; a ondje gdje izraz bijaše dalek, ili bi pomutio smisao, usudismo se upotrijebiti drugu riječ” (usp. Bratulić 1985: 21, 131–133).

na hrvatskom prostoru nisu bila poznata te su bila teško prevodiva, odnosno bolje ih je bilo izostaviti kako bi tekst ostao razumljiv (Zaradija Kiš 2022: 142–156). U tom se kontekstu valja prisjetiti dvaju Jeronimovih pisama iz Betlehema iz 391. i 392. godine upućenih sv. Paoli,²⁷ koja mu je pomagala u prevođenju *Biblije* i njezinoj kćerki Eustohiji. U njima je Jeronim posebno isticao složenost prevođenja *Knjige o Jobu* u kojoj se vjerojatno pojavljuje i najveći broj životinja na jednom mjestu interpretiranih u realnom i simboličkom značenju, a time i najviše prevoditeljskih problema (usp. Zaradija Kiš 2022: 146–147).

Nakon transliteriranih primjera i biblijskih (*Biblija* 1968) citata navode se isti zoonimi iz sljedećih hrvatskih povijesnih rječnika:

- *Blago jezika slovinskoga* iz 1649./1651. godine Jakova Mikalje (usp. Mikalja 2011)
- *Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples...* iz 1742. godine Andrije Jambrešića (usp. Jambrešić 1992)
- *Gazophylacium seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium* iz 1740. godine Ivana Belostenca (usp. Belostenec 1972)
- *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum* iz 1862./1865. Franza Miklosicha (usp. Miklosich 1963)
- uz usporednice iz *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU* (Akademijina rječnika) koji je objavljivan od 1880. do 1976. godine.

Bliskost čovjeka i životinje najbolje se ogleda u raznolikom pučkom nazivlju, koje je čovjek davao životinjama svoga okruženja. Tu je najčešće riječ o onim životinjama koje su se često vidale. Na temelju učestalosti njihova pojavljivanja i načina glasanja, njihovih boja i zapažena ponašanja prele su se razne predaje i vjerovanja kao predznaci raznih budućih događanja, a rastao je i broj pučkoga nazivlja koji je razvidan u mnogim radovima objavljenima u ZNŽO-u.²⁸ U tom je kontekstu za oblikovanja natuknice nezaobilazno djelo Miroslava Hirtza *Rječnik narodnih zoologičkih naziva*, koji je u Zagrebu tiskan u rasponu od 1928. do 1956. godine. Građa koju donosi ovaj rječnik sadrži dodatne leksičke zanimljivosti glede hrvatske tradicijske kulture, odnosno primjere regionalnoga animalističkog nazivlja kojim bi se dodatno upotpunila svaka natuknica u *Animalističkom leksikonu*. Npr.:

- BAZILISK: *basilisko, basilisk, basilikus, baziliško, bažilišk, bažiliško, bazilak.*
- DABAR: *biber, bobr, brabir, brebar, breber, rebir, dobar, fiber, kastor.*
- SLAVUJ: *biljbilj, bonbulj, bulbul, buljbul, bumbilj, bumbulj, bunbul, slava, slavak, slavej, slavelj, slavic, slavica, slaviček, slavičica, slavić, slavićak, slavja, slavje, slavjo, slavka, slavlić, slavlja, slavno, slavujak, slavujica, slavujić, slavulj, slavuljče, slavuljić, slavuljica, slavuljić, slavur, sumbul, šlavor.*

²⁷ Sv. Paola (oko 347. – oko 404.) je učenica sv. Jeronima i suosnivačica njegova monaškoga reda. Bila je izvrsna poznavateljica grčkoga jezika i nezaobilazna Jeronimova suradnica tijekom dvadesetogodišnjega rada na prevođenju *Biblije* na latinski jezik (usp. Henne 2009: 93–120).

²⁸ Tijekom rada na ovom projektu ekscerpirana je animalistička građa iz svih brojeva ZNŽO-a za izradu *Bestijarija hrvatske etno kulture* koja bi se upotrebljavala i za ovaj animalistički leksikon. Građa je pohranjena u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu.

Namjera nam je uz svaku natuknicu na samomu kraju dodati i referentnu literaturu čime bi se istaknula sva dosadašnja istraživanja o pojedinim životinjama i različita očista kroz koja se ona promatra. To bi trebalo imati poticajnu ulogu u daljem kulturološkom i povijesnom istraživanju pojedinih životinja.²⁹

S obzirom na korpus, dostupne rječnike i prikupljenu literaturu, naizgled se čini da obrađivanje pojedinih zoonimskih natuknica ne bi trebalo stvarati dodatnih poteškoća. To potvrđuju primjeri koji se odnose na domaće životinje na prostoru gdje je nastajala biblijska kultura, kao što je ovca, koza, magarac, konj, a što potvrđuju i hrvatskoglagoljski tekstovi. Te su životinje bile poznate na našim prostorima još od ilirskih vremena o čemu svjedoče mnogi arheološki artefakti (Pasarić 2011: 698) te njihovi prijevodi nisu bili upitni. Međutim, kad je ishodište zoonima hebrejsko, arapsko ili neko drugo, poput *slona*, odnosno ako je riječ o mitskim životinjama poput *feniksa*, *jednoroga*, *ehidne* ili pak egzotičnima kao što su *tigar*, *pantera*, *nosorog*, dakle životinjama s biblijskih, točnije s bliskoistočnih prostranstava nepoznatima na slavenskom prostoru, a posebice kad je riječ o izumrlim životinjama poput *reema*, prevođenje nije nimalo jednostavno (usp. Zaradija Kiš 2016: 49). Ta činjenica implicira prikupljanje dodatnih spoznaja kako bi se pojasnila percepcija takvih životinja u povijesti.

Za ilustraciju dosad rečenoga donosimo dvije natuknice, dvije ptice. Jedna je *noj*, na hrvatskom prostoru potpuno nepoznata ptica koja pripada tzv. biblijskim pticama, dok je druga *pupavac*, poznata u našem podneblju, i to ponajviše u pučkoj kulturi.

STRUЦЬ, STRUKЬ (grč. στρουθίων; lat. *Struthio*), **NOJ**

Na počinutъ ondě skoti isplnet se domi ihъ zmievъ i vzobitaûtъ ondě struci i kosmati vskačutъ ondě – BrBar 91a

Počivat će ondje zvijeri pustinjske, sove će im napuniti kuće, nojevi će ondje stanovati, jarci plesati. (Biblija 1968: Iz 13,21)

I po sem plakati včnutъ êk(o) ob'rubljeni i nazi stvoru plačъ êk(o) zmievъ i êko plačъ strukovъ – BrN₂ 257a

Zato ću zakukati i zaridati, ići ću gol i bos, zavijati ću kao šakali, urlikat ću kao nojevi. (Biblija 1968: Mih 1,8)

Běhъ vrhu z'miē i drugъ strucombъ BrN₂ 215d, *strukombъ* – BrMos 206a, BrVat₅ 197b

Sa šakalima sam se zbratimio i nojevima postao sam drugom. (Biblija 1968: Job 30,29)

Zooleksem se pojavljuje i kao posvojni pridjev *strucovъ, strukovъ* (lat. *struthianis*):

Pero strucovo podob'no e(stъ) peru erodievu – BrMos 209c, BrVat₅ 200d

Krilima svojim noj trepće radosno iako krila oskudnih i perja. (Biblija 1968: Job 39,13)

²⁹ S očista kulturnoanimalističkih istraživanja, a u kontekstu humanističkih znanosti, ne postoji obilje tekstova koji bi pomogli u boljem sagledavanju važnosti neke životinje u ljudskoj povijesti, točnije povijesti neke životinje. Takva kompleksna multidisciplinarna istraživanja pronalazimo tek u 20. stoljeću kad su se jače afirmirale humanističke znanstvene discipline. Navest ćemo primjer jedinstvena rada iz 1912. godine o kaladrinu (grč. χαλαδριός, lat. *Caladrius*, *Caladres*...) britanskoga medievista Georgea Claridgea Drucea (1860. – 1948.) *The Caladrius and Its Legend, Sculptured upon the Twelfth-Century Doorway of Alne Church, Yorkshire* (usp. Zaradija Kiš 2015: 431– 442).

Mikalja (2011): struc, ptica; struzzo, struthio – camelus vel struthocamelus

Jambrešić (1992): struc, velika ptica gamili spodobna

Belostenec (1972): struthio, struc, ptica; vidi struc

RJAZU 16,17 (1931, 1956): struc, štruc (*Perje deve ptice aliti štruca jest kakonoti svračje.*)

Pučko nazivlje: deva ptica, devekuša, devekušica, devekušić, divptica, štruc.

Među više vrsta nojeva poznatih iz prahistorijskoga doba malo ih je opstalo do danas.³⁰ Tako je i vrsta noja (lat. *Struthio camelus syriacus*) koja se spominje u *Bibliji*, a nekada je živjela u pustinjskom području Negev u južnom Izraelu, istrijebljena u prvoj polovici 20. stoljeća (Angst i Buffetaut 2022: 43–49). Danas je najveća poznata i zaštićena ptica *Struthio camelus camelus* – crvenovrati ili saharski noj ili berber-noj. Odnos čovjeka prema noju mijenjao se u raznim civilizacijama. Tako je u mezopotamskoj, etruskoj ili asirskoj noj bio žrtvena životinja, dok je u Kini smatran carskom pticom. Međutim, židovsko poimanje ove ptice u potpunosti mijenja odnos čovjeka prema njoj, što je razvidno u Staromu zavjetu gdje je riječ o nečistoj ptici (Lev 11,16). Činjenica da ženka noja može ostaviti svoje gnijezdo nezaštićeno i glavu zariti u pijesak pred opasnošću smatrala se vrlo negativnom, a ženku noja bez srca te je zato i njezino biblijsko viđenje negativno. U *Bibliji* se noj spominje na nekoliko mjesta, a u starozavjetnoj *Knjizi o Jobu* (Job 39,13–18) čitamo cijelu malu poemu o noju. Njegovim opisom nastojalo se na najbolji i najrazumljiviji način simbolično vizualizirati ne samo pojam slobode i brzine³¹ (Job 39,18) već posebice beščutnost prema podmlatku (Job 39,14–17).

U slavenskim je prijevodima ta usporedba ostala prilično zagonetna jer je Slavenima noj bio nepoznata ptica pa tako i njezino ponašanje i način življenja. U Slavena se od 16. stoljeća za noja bilježi neobična grčka složenica koja je kompilacija dvaju zoonima, deve i noja: *struthocamelus* ili *struthio camelus* (grč. στρουθοκάμηλος)³² što je u nas pojednostavljeno kao “ptica” (RJAZU 1956: 770). U Sreznevskoga uz zoonim *strusъ* stoji i grecizam *strufokamilъ* koji je uspoređen sa ždralom uz napomenu da je *strusъ* mnogo veći i da ima papke poput bivola te da jede željezo (Sreznevskij 1955: 561; usp. varijante *strufionъ*, *strufoka*, *strufosъ*, *strufъ* u Belova 1997: 241–243).

³⁰ O ovom tipičnom stanovniku pustinjskih prostora opširnije je pisao već Aristotel, a potom i Plinije Stariji u *Naturalis Historia* (X,1,1), koji noja smatra neodređenim bićem između sisavca i ptica. Usp. <https://remacle.org/bloodwolf/erudits/plineancien/livre10.htm> (pristup 21. 3. 2023.).

³¹ Noj je ptica trkačica i iznimno je brz. Trčeći može postići brzinu i do 70 km na sat.

³² Smatra se da je ovdje riječ o izumrljiv vrsti noja (lat. *Struthio camelus syriacus*) poznatij i pod nazivom arapski noj, koji je živio na Arapskom poluotoku i Bliskom istoku i koji je imao istaknuto regionalno kulturološko značenje (Aharoni 1938: 461–478). Istrijebljen je u 20. stoljeću (Angst i Buffetaut 2022: 43–49; Buffetaut 2022: 26–29).

EPOPSA, LAUPAPA (grč. ἔποψ; lat. *Upupa epops*), **PUPAVAC**

Dobro reče pismo o [e]popsi (sic!) K(a)p(i)t(ulb) ·bb· (= 2)

Pismo reče ki zlo čtet' o(tb)ca ili mater' semr'tiju da umret' est' ptica epopsa egda sastarêet' se čeda istrzajut' per'e roditelju svoemu i budeta gola i položet' iju v gnêzdo kako mladêju i rek(u)t' ima kako vi trudista se krmêči nas' tako i mi da stvorimo vama Protivu semu da to po šimonii nerazumni č(lovê)ci tvoret' i ne hote roditel' svojih' ljubiti- CAc 98v (89v).

Milost primeniti se more ka ednoi ptici imenom laupapa videči da otac i mati stari esta i videči da sta zgubila zrak i letati ne umejeta i ne vidita kako nih mlada detca učine edno lepo gnezdo i onde im piču nose i potom iznamu oči ih i oskubu pera ih i tako po nature budut videti i letati CTk 75v/76r.

Belostenec (1972): epops/upupa, epopa, futač

Jambrešić (1992): epopa/upupa, futač, smerdeći dedek

Miklošić (1963): jepopsъ

RJAZU (10/1931): popunac³³

Pučko nazivlje: božijak, božjak, božja ptičica, babin kokot, bakin kokot, baljin kokot, božijak, božja kokošica, božji koko (kokot ili kokotić), božji petelin (petešić, pijetao, pijevac, pivac, pivčić, pjevčić, ptič), butavac, ciganski pijetao, dab, deb, dedek, divlji pjevčić, dje-dak, finjak, fudavac, fukač, funtač, futac, futač, futaš, futavac, futovac, futvač, grbedjeda, grebedelj, grebedido, grebeđa, grebedjed, grebedjeda, grebeđ, grebenaš, grebenjak, hupač, hupkač, kopač, kraljev kokot, kraljev pijevac, kraljevski kokot, krbodjed, kreba, krebeded, krebededa, krebedid, krebedida, krebedido, krebedjed, krebedjeda konjić, kreljadeda, kruncičar, kukavac, kukavic-konjic, kukavice konjic, kukavački konjic, kukavičji konjic, kukavički kojic, kukavičiji konjic, kukavički konjic, kukački kojic, lumpač, lupač, lupavac, lupovac, petelin, pjevačica, popak, pukavac, pupavac, pupoljak, puponjak pupovac, pupukalo, pupunjac, pupunjak, pupupak, puzavac, rajski pijevac, sekivaš, smrdelj, smrdljiva ptica, smrdulj, šokačka pjevačica, turčin, upup, urtut, vidak, vodak, vodakavac, vodičak, vodvodvod, vodvokavac, vudak, vudičak, vudman, vukvanac, vutač, vutavac, vutkalica, vutkuš, vutvac.

Premda smo u odabranoj građi zabilježile tek dva naziva za ovu pticu koja su povezana s grčkim, odnosno latinskim, obilje hrvatskoga pučkog nazivlja upućuje na razmišljanje o dobrom poznavanju ptice u puku i njezinoj bliskosti s čovjekom. No, to nazivlje upućuje na pitanje zašto ga je toliko i čime je ono uzrokovano. Razmatrajući ovu kompleksnu leksičku problematiku zaključeno je da se poznavanje ptice temelji ponajprije na njezinim upadljivim fizičkim karakteristikama kojima je inspirirano mnoštvo naziva (*grbedjeda, krebedid, bakin kokot* itd.), zatim na njezinu pamtljivom glasanju (*pupavčić, hupač, upup*) koje tijekom njezine povijesti postaje mistificirano, potom na njezinu nezaboravljivu vonju (*smrdljiva ptica, smrdelj, smrdulj*) koji je čini omraženom te drugim karakteristikama

³³ Uz ovu natuknicu u RJAZU-u stoji zabilješka: "Neka fabulozna šarena ptica. Postanje tamno (RJAZU 1931/10: 827; usp. Novaković 1879: 195). Za sve je izvedenice također oznaka da su nejasnoga postanja. Među staroslavenskim rukopisima koji se čuvaju u Arhivu HAZU nalazi se i jedan ćirilski zbornik iz 16. stoljeća srpske redakcije (tzv. Šibenički zbornik, sign. III a 20) koji sadrži tekst *Fiziologa* pod naslovom *Slovo o věčehъ hodečihъ i letečihъ*, u kojemu se čita odlomak *Slovo za popunca kako živetъ* (usp. Zaradija Kiš 2014: 197–199).

(Zaradija Kiš 2014: 185–186) koje su ostale zabilježene u pučkoj memoriji (Hirc 1896: 6; Hirtz 1938–1947: 19–20, 400, 445–446, 543, 555–557). Zapaženi kontradiktorni stavovi čovjeka prema pupavcu koji ga veličaju, (*božja, kraljevska te rajska ptica*) do onih koji ga ponižavaju (*ciganski pijetao i kukavičji konjic*) (Zaradija Kiš 2014: 186) potiču istraživanje povijesti ptice koje odvodi do dalekih pretkršćanskih civilizacija i istaknutom pozitivnom stajalištu prema pupavcu zadržanom još jedino u mitologijama te književnim djelima starih civilizacija, a posebice u arheološkim nalazima kao potvrdoma o istinskom mjestu pupavca u ljudskoj povijesti (Zaradija Kiš 2014: 186–191; 2016: 39–41; 2016: 35–42).

Imajući u vidu činjenicu kako svaka životinja ima svoju povijest³⁴ posebno je važna literatura koja je rasvjetljava. Zato smatramo da bi bilo poželjno uz svaku natuknicu donijeti i relevantnu literaturu, tj. znanstvene i stručne radove i knjige koji su fokusirane na povijest određene životinje kako bi se što više razvijao interes za kulturološku povijest životinje. Smatramo da je takav interdisciplinarni pristup koji posebice povezuje humanističke znanstvene discipline važan za što bolje upoznavanje prostora u kojemu živimo, a napose je poticajan budućim kulturnoanimalističkim istraživačkim naraštajima.

ZAKLJUČAK

Iako je prikupljena gotovo sva građa za izradu ovoga leksikona i većim dijelom razvijen koncept njezine prezentacije, ostaju dva pitanja oko kojih još uvijek postoje izvjesne dvojbe.

Prvo se odnosi na prezentaciju naslova natuknice, tj. hoće li se prvo navesti staroslavenski oblik natuknice kao što je koncipiran RCJHR ili će natuknica početi standardnim hrvatskim nazivom životinje,³⁵ a potom bi se dodao njezin stariji oblik. Naime, ako se polazi od pretpostavke da je leksikon namijenjen širokoj čitateljskoj publici koja ne mora poznavati staroslavenski/starohrvatski jezik, onda je drugi oblik prezentacije naslova natuknice prihvatljiviji. Načela nizanjanja natuknica bi u tom slučaju slijedila abecedu, dok bi u suprotnom natuknice bile poredane azbučno.

³⁴ U tom kontekstu posebno skrećemo pozornost na djela francuskoga medievista Michela Pastoureaua (2007, 2018, 2020, 2021) koja se tiču povijesti životinja.

³⁵ Valja imati na umu da građa sadrži nekolicinu jedinstvenih zooleksema koji su potpuno nepoznati čitateljstvu.

Drugo se pitanje odnosi na sam koncept prezentacije natuknice, tj. hoće li ona biti isključivo rječnička ili bi se svakoj natuknici dodao i leksikonski karakter. Tako proširena natuknica dala bi dodatna kulturološka objašnjenja koja bi bila posebice relevantna za manje poznate zoolekseme, i to naročito egzotične životinje, tj. biblijske koje su bile nepoznate srednjovjekovnom čovjeku. Leksikonska obrada bi možda bila manje zanimljiva za poznate, točnije domaće životinje premda i one imaju svoju povijest i o njima bi se mogle dodati mnoge manje poznate spoznaje, što bi proširilo dosadašnja znanja posebice kad je riječ o odnosu čovjeka i životinje.

Dodatan problem koji se nametnuo tijekom rada na *Animalističkom leksikonu* odnosi se na duljinu pojedinih primjera, i to posebice onih koji su uzeti iz teksta "Cvijeta kreposti" iz *Libra od mnogijeh razloga*. Naime, ti su nam tekstovi od posebne vrijednosti jer jedini opisuju narav pojedine životinje koja za neke manje bliske čovjeku ima duže priče o njezinu ponašanju, za razliku od poznatijih životinja ili pak onih iz biblijske građe gdje se samo spominje određena životinja.³⁶ Priče o životinjama u "Cvijetu kreposti" uzete su iz srednjovjekovne bestijarijske građe u kojoj su likovi životinja i njihova narav podrobno opisivani. Kako u hrvatskoj srednjovjekovnoj literaturi nije sačuvan bestijarij u cijelosti, već samo neki odlomci razasuti po raznim rukopisima, svaki je primjer posebno dragocjen.³⁷ Jedna od takvih je i priča iz *Libra* o hermelinu ili zerdavu (lat. *Mustela erminea*):

*I može se primieniti čistoća k **armelinu** koi ie iedna zvierr̃ veće čistija zintielia službenia nego li e na svietu dake oñ za negovu veliku čistoću i ôd naravi žintilece ne blaguie nego li iednom̃ na dañ i nigda ne blaguie niedne stvari gnusne i kada dažđ̃ ide ne izlazi nigda nadvor̃ iz svoga pribivaliča cieć̃ da se ne izmaže kalom̃ i ovoi čini za ne gizdavstvo i nigda ne prebiva u miestu mokru ma vazda u miestu suhu i kada lovci hoće ga uhititi obliepe sve negovo pribivalište kalom̃ i kada **zebeliñ** izlieze nadvor̃ zatvore mu usta ôd pribivališta negova da se oñ ne vrati unutra i kada vidi lovce bieži i kada dođe na kao prie se pusti uhititi negoli da se izkadla toliko ie žintio. (Libro 19v/20r)*

Postavlja se pitanje je li npr. u ovom primjeru potrebno prenijeti cijelu priču u natuknici o hermelinu ili bi se trebalo zadovoljiti samo dijelovima rečenice u kojima se ta životinja spominje. Zasad smo mišljenja da će se rješenje navedenih nedoumica nametnuti samo od sebe čim svaka natuknica bude u cijelosti obrađena, a dotad ćemo ostaviti zabilježene cjelovite tekstne primjere.

Na temelju svega rečenoga smatramo da bi ovaj stručni leksikon/rječnik bio jedinstven u hrvatskoj leksičkoj djelatnosti jer bi bio izgrađen na spoju filoloških, folklorističkih i kulturoanimalističkih posebnosti. Naime, on ne bi samo povezao jezičnu prošlost i sadašnjost već bi donekle razradio i različite spoznaje o određenoj životinji u njezinoj povijesti i u hrvatskoj pučkoj tradiciji. Tako bi se u leksikološkim obrazloženjima otkrivao odnos čovjeka

³⁶ Npr.: *o ov'cah̃ vidiṽ vlka greduća ostavit̃ ov'ce i bižit̃ a vlk̃ prišad̃ ras'pudit̃ i ras'hitit̃ ov'ce sego radi naēm'nik' i ne pastir̃* (BrBer₂ 170d).

³⁷ Ovakvi su nam rijetki tekstovi posebno važni ne samo s leksičkoga već i iz književnoga, jezikoslovnoga, kulturološkoga, a i prirodoslovnoga motrišta.

i životinje nekada i danas. Vjerojatno bi se ustvrdila njihova veća bliskost u prošlosti, dok bi se posebna zanimljivost otkrivala prema egzotičnim životinjama koje nisu bile poznate hrvatskim prevoditeljima glagoljašima.

Višegodišnji rad na prikupljanju i obradi građe za ovakav specifičan leksikon potvrdio je da iskustva više suradnika uvelike pridonose njegovoj kvaliteti te bi stoga bilo poželjno uključiti i druge zainteresirane suradnice ili suradnike izraženijih kulturnoanimalističkih sklonosti. Interdisciplinarnost je ovdje došla do posebnoga izražaja te bi je valjalo što više inkorporirati u završnoj etapi oblikovanja leksikona. U tom promišljanju najviše nam je pomagala suradnica iz Staroslavenskoga instituta, dr. sc. Andrea Radošević, čije su dosadašnje sugestije bile iznimno korisne, na čemu joj od srca zahvaljujemo. Specifičnosti njezinih istraživanja srednjovjekovne književnosti koje se odnose na vernakularnu hrvatskoglagoljsku književnost, na glagoljaške propovijedi i transmisije srednjovjekovnih tekstova postaju nezaobilazno izvorište novih animalističkih leksičkih oblika.

POPIS KRATICA IZVORA

- BrVat₅ – *Peti vatikanski brevijar*, sredina 14. st., Biblioteca Apostolica Vaticana, sign. *Borg illir. 5*.
- BrAc – *Akademijin brevijar*, oko 1384. g., Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, sign. *III c 12*.
- BrBer₁ – *Prvi beramski (ljubljski) brevijar*, kraj 14. st., Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, sign. *Ms 161*.
- BrBer₂ – *Drugi beramski (ljubljski) brevijar*, 15. st., Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, sign. *Ms 163*.
- BrMos – *Moskovski brevijar*, 1442.-1443. g., Moskva, Rossijskaja gosudarstvennaja biblioteka, Rumjancevskij muzej, sign. *F. 270, 51/1481*.
- BrN₂ – *Drugi novljanski brevijar*, 1495. g., Novi Vinodolski, Župni ured.
- BrBar – *Baromičev brevijar* (tiskan), Mleci (Venecija) 1493. g.
- CPar – *Pariški zbornik*, 1375. g., Pariz, Bibliothèque Nationale, sign. *Slave 73*.
- CVinod – *Vinodolski zbornik*, poč. 15. st., Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, sign. *III a 15*.
- CPet – *Petrisov zbornik*, 1468. g., Zagreb, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, sign. *R 4001*.
- Clvan – *Ivančićev zbornik*, 14.-15. st., Zagreb, Samostan franjevac III. reda.
- CAc – *Zbornik duhovnoga štiva (Antoninov konfesional i drugo)*, kraj 15. st., Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, sign. *IV a 48*.
- CTk – *Tkonski zbornik*, prva četvrt 16. st., Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, sign. *IV a 120*.
- CLab – *Ljubljanski zbornik*, druga pol. 15. st., Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, sign. *Slav. Sammlung futural 3/368*.
- Libro – *Libro od mnozijeh razloga*, 1520. g., Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, sign. *IV a 24*.

LITERATURA I IZVORI

- Ageron, Pierre. 2015. "Dans le cabinet de travail du pasteur Samuel Bochart. L'érudit et ses sources arabe". U *Érudition et culture savante. De l'Antiquité à l'époque moderne*. François Brizay i Véronique Sarrazin, ur. Rennes: Presses universitaires de Rennes, 117–143. <https://doi.org/10.4000/books.pur.89769>
- Aharoni, Israel. 1938. "On Some Animals Mentioned in the Bible". *Osiris* 5: 461–478. <https://doi.org/10.1086/368494>
- Angst, Delphine i Éric Buffetaut. 2022. "Les autruches géantes de la Chine préhistorique". *Espèces* 45: 43–49.
- Anguševa, Adelina i Margaret Dimitrova. 2012. "Čedonenavistny i vranъ. Gavran – mrzitelj potomaka u srednjovjekovnim slavenskim tekstovima". U *Književna životinja. Kulturni bestijarij II. dio*. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, ur. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku, 289–306.
- Belostenec, Ivan. 1972. [1760.]. *Gazophylacium*. Zagreb: Liber, Mladost.
- Belova, Olga Vladislavovna. 1997. *Slavjanskij bestijarij*. Moskva: Izdatel'stvo "Indrik".
- Berković, Danijel. 2022. *Biblijski bestijarij. Uloga i mjesto životinja u Bibliji*. Zagreb: Biblijski institut, Hrvatsko biblijsko društvo.
- Biblija*. 1968. Zagreb: Stvarnost. [Prvo izdanje Zagrebačke Biblije. Gl. ur. Jure Kaštelan i Bonaventura Duda].
- Bochartus, Samuel. [1663.]. *Hierozaicon sive bipartitum opus de animalibus Sacrae Scripturae*. London: Unidentified Publisher. Dostupno na: https://books.google.hr/books?id=os1fAAAA-cAAJ&pg=PP7&hl=hr&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false (pristup 15. 3. 2023.).
- Boryš, Wiesław. 2007. *Čakavske leksičke studije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Bratulić, Josip. 1985. *Žitja Konstantina Ćirila i Metodija i druga vrela*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Brnčić, Jadranka. 2007. "Životinje u Bibliji i biblijskoj duhovnosti". U *Kulturni bestijarij*. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Hrvatska sveučilišna naklada, 53–80.
- Buffetaut, Éric. 2022. "Nouvelles données sur l'évolution des autruches". U *La Science au présent 2022*. Paris: Encyclopaedia Universalis.
- Drugi beramski brevijar. Faksimil i transliteracija. I. dio. Sv. 1. Faksimil; Sv. 2. Transliteracija*. 2018. Milan Mihaljević, priređ. Zagreb: Staroslavenski institut, Znanstveni centar izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo.
- Drugi beramski brevijar. Faksimil i transliteracija. II. dio. Sv. 1. Faksimil; Sv. 2. Transliteracija*. 2019. Milan Mihaljević, priređ. Zagreb: Staroslavenski institut, Znanstveni centar izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo.
- Dürriegl, Marija-Ana i Stella Fatović-Ferenčić. 2012. "Životinje u hrvatskoglagoljskimlječarušama". U *Književna životinja. Kulturni bestijarij II. dio*. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, ur. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku, 373–387.
- Gabrić-Bagarić, Darija. 2012. "Fiore di virtù i životinje". U *Književna životinja. Kulturni bestijarij II. dio*. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, ur. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku, 351–371.
- Germ, Tine. 2006. *Simbolika živali*. Ljubljana: Modrijan založba.
- Grossel, Marie-Geneviève. 2012. "Ptice u Svetom pismu, u knjigama i u pjesmama. Lik ptice u srednjovjekovnoj poeziji". U *Književna životinja. Kulturni bestijarij II. dio*. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, ur. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku, 263–286.

- Gura, Aleksandar. 1997. *Simvolika životnyh v slavjanskoj narodnoj tradicii*. Moskva: Izdatel'stvo "Indrik".
- Gura, Aleksandar. 2005. *Simbolika životinja u slovenskoj narodnoj tradicii*. Beograd: Brimo.
- Henne, Philippe. 2009. *Saint Jérôme*. Paris: Cérf.
- Hirc, Dragutin. 1896. "Što priča naš narod o nekim životinjama". *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 1: 1–26.
- Hirtz, Miroslav. 1938.–1947. *Rječnik narodnih zoologičkih naziva. Ptice (Aves)*, 2. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Husić, Snježana. 2012. "Danteova životinjska Komedija". U *Književna životinja. Kulturni bestijarij II. dio*. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, ur. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku, 389–415.
- Jambrešić, Andrija. 1992. [1742.]. *Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica, et Hungarica locuples...* Zagreb: Zavod za hrvatski jezik.
- Linzey, Andrew. 2013. *Teologija životinja*. Stubičke Toplice: Edukacijski centar Nova arka.
- Loba, Anna. 2012. "Jednorog u zrcalu". U *Književna životinja. Kulturni bestijarij II. dio*. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, ur. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku, 309–322.
- Makarijosa, Liljana. 2007. "Za zoonimite vo makedonskite crkvenoslovenski tekstovi". U *Studii od istoriskata leksikologija*. Skopje: Institut za makedonski jezik "Krstе Misirkov", 287–349.
- Mikalja, Jakov. 2011. [1649./1651.]. *Blago jezika slovinskoga*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Miklosich, Franz. 1963. [1862./1865.]. *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Vindobonae: Guilelmus Braumueller.
- Nazor, Anica. 2008. "Rječnik crkvenoslavenskoga jezika iniciran na IV. međunarodnom slavističkom kongresu u Moskvi 1958. godine (u povodu 50. obljetnice inicijative)". U *Vidjeti Ohrid. Referati hrvatskih sudionika i sudionika za XIV. međunarodni slavistički kongres (Ohrid, 10. – 16. rujna 2008.)*. Marko Samardžija, ur. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, Hrvatska sveučilišna naklada, 65–82.
- Novaković, Stojan. 1879. "Physiologus. Slovo o vešteň hodeštiň i leteštiň". *Starine JAZU* 11: 181–203.
- Pasarić, Maja. 2011. "Višeslojna kulturološka predodžba ovce u putopisu Apsyrtes Branka Fučića". U *Az grišni diak Branko pridivkom Fučić. Radovi s međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920.–1999.)*. Tomislav Galović, ur. Zagreb etc.: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti etc., 693–708.
- Pastoureau, Michel. 2007. *L'ours. Histoire d'un roi déchu*. Paris: Éditions du Seuil.
- Pastoureau, Michel. 2018. *Le loup. Une histoire culturelle*. Paris: Éditions du Seuil.
- Pastoureau, Michel. 2020. *Le taureau. Une histoire culturelle*. Paris: Éditions du Seuil.
- Pastoureau, Michel. 2021. *Le corbeau. Une histoire culturelle*. Paris: Éditions du Seuil.
- Prvi beramski brevijar. Faksimil i transliteracija. 1. dio. Sv. 1. Faksimil; Sv. 2. Transliteracija* 2022. Milan Mihaljević, prir. Zagreb: Staroslavenski institut, Znanstveni centar izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo.
- Reinhart, Johannes. 1990. "Najstarije svjedočanstvo za utjecaj Vulgate na hrvatskoglagoljsku Bibliju". *Slova. Časopis Staroslavenskog instituta u Zagrebu* 39/40: 45–52.
- RCJHR. 2000. *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije. A–vrědb*, 1. Biserka Grabar, Zoe Hauptová i František Vaclav Mareš, ur. Zagreb: Staroslavenski institut.
- RCJHR. 2015. *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije. Vrědbň–zapovědnica*, 2. Zoe Hauptová i Zdenka Ribarova, ur. Zagreb: Staroslavenski institut.
- RJAZU. 1931. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 10. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

- RJAZU. 1956. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 15. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Sreznevskij, Izmail Ivanovič. 1955. *Materijaly dlja slovarja drevne-russkago jazyka po pis'mennym pamjatnikam*. Graz: Akademische Druck.-U. Verlagsanstalt.
- Šimić, Marinka. 2014. *Akademijin brevijar HAZU III c 12. Hrvatskoglagoljski rukopis s konca 14. stoljeća. Jezična studija. Transliteracija. Faksimil*. Zagreb: Staroslavenski institut.
- Šimić, Marinka i Antonija Zaradija Kiš. 2017. "Animalistički leksik u hrvatskoglagoljskom književnom korpusu". *Filologija* 69: 129–174. <https://doi.org/10.21857/mnlqgc0zoy>
- Šimić, Marinka i Antonija Zaradija Kiš. 2021. "Cvijet kreposti u Libru od mnogijeh razloga. Leksičke i animalističke osobitosti". *Croatica. Časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu* 65: 149–181. <https://doi.org/10.17234/Croatica.65.6>
- Šimić, Marinka i Antonija Zaradija Kiš. [2024]. "Glagoljski egzoti. Razmatranja o specifičnim zoonimima u hrvatskoglagoljskim tekstovima". U *13. Riječki filološki dani. Zbornik radova sa skupa održanoga u Rijeci od 10. do 12. studenoga 2022.* [U tisku].
- Tafra, Branka. 2012. "Što je u hrvatskoj leksikografiji *natuknica*?". U *Zbornik radova posvećen Antici Menac o njezinu 90. rođendanu*. Željka Fink Arsovski, ur. Zagreb: FF pres, Filozofski fakultet, 111–132.
- Tafra, Branka. 2016. "Dvojbe pri određivanju *natuknice*". U *Leksikologija i leksikografija u svjetlu savremenih pristupa. Zbornik naučnih radova*. Stana Ristić, Ivana Lazić Konjik i Nenad Ivanović, ur. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 515–532.
- Tkonski zbornik. Hrvatskoglagoljski tekstovi iz 16. stoljeća*. 2001. Transliterirao i popratne tekstove napisao Slavomir Sambunjak. Tkon: općina Tkon.
- Visković, Nikola. 1996. *Životinja i čovjek. Prilog kulturnoj zoologiji*. Split: Književni krug.
- Vukoja, Vida. 2012. "O korpusu *Rječnika crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* i njegovu odnosu prema korpusima hrvatskoga jezika". *Filologija* 59: 207–229.
- Zaradija Kiš, Antonija. 2007. "Dvostruka predodžba životinja u Jobovu bestijariju. Zooleksičke zanimljivosti hrvatskoglagoljske Knjige o Jobu". U *Kulturni bestijarij*. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Hrvatska sveučilišna naklada, 23–50.
- Zaradija Kiš, Antonija. 2012. "Strašna krastača. Jadno čudovište blagih očiju". U *Književna životinja. Kulturni bestijarij II. dio*. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, ur. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku, 325–349.
- Zaradija Kiš, Antonija. 2014. "Est' ptica epopsa. Jedan hrvatskoglagoljski egzempl i njegov kulturološki kontekst". *Slova. Časopis Staroslavenskog instituta u Zagrebu* 64: 183–206.
- Zaradija Kiš, Antonija. 2015. "Bestijarijski pabirci u akademijinim rukopisima IVa 48 i IIIa15". U *Hrvatsko glagoljaštvo u europskom okružju*. Vesna Badurina Stipčević, Sandra Požar i Franjo Velčić, ur. Zagreb: Staroslavenski institut, 413–446.
- Zaradija Kiš, Antonija. 2016. "Tko je 'plemenita zvir' u akademijinim rukopisima IVa 96 i IVa 98?". U *Šesti hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanoga u Vukovaru i Vinkovcima od 10. do 13. rujna 2014.* Stipe Botica, Davor Nikolić, Josipa Tomašić i Ivana Vidović Bolt, ur. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, Hrvatski slavistički odbor, 47–58.
- Zaradija Kiš, Antonija. 2022. "*Animalia perdita* u Knjizi o Jobu s osvrtom na hrvatskoglagoljske prijevode". U *A ženata bjaha dađenu krila. Sbornik v čest na profesor Svetlina Nikolova. Palaeobulgarica* 46/4 [Specijalno izdanje]. Slavija Brlieva, Veselka Željzkova i Neli Gančeva, ur. Sofija: B'lgarska akademija na naukite, Kirilo-Metodievski naučen cent'r, 141–163.
- Zaradija Kiš, Antonija i Suzana Marjanić. 2013. "Zoofolkloristika. Pregled rezultata prvog kulturnoanimalističkog projekta u Hrvatskoj". U *A tko to ide? A xmo mam idze? Hrvatski prilozi XV. međunarod-*

nom slavističkom kongresu. Marija Turk, ur. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko filološko društvo, 215–227.

Zaradija Kiš, Antonija i Marinka Šimić. 2020. *Cvijet kreposti ili o naravi ljudskoj kroz narav životinjsku. Studija – transliteracija – faksimil.* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada etc.

Zaradija Kiš, Antonija, Maja Pasarić i Suzana Marjanić, ur. 2022. *Animal. Knjiga o ne-ljudima i ljudima. Kulturni bestijarij III. dio.* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku.

Zgusta, Ladislav. 1991. *Priručnik leksikografije.* Sarajevo: Svjetlost.

Žagar, Mateo i Dolores Grmača. 2020. "Libro od mnogijeh razloga u hrvatskoj filologiji". U *Libro od mnogijeh razloga 1520. Latinički prijepis s komentarima.* Mateo Žagar, ur. Zagreb: Matica hrvatska, 9–97.

WORKING ON THE ANIMALISTIC DICTIONARY WITHIN THE PROJECT ENTITLED CULTURAL ANIMAL STUDIES: INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVES AND TRADITIONAL PRACTICES

One segment of the project *Cultural Animal Studies: Interdisciplinary Perspectives and Traditional Practices* (IP-2019-04-5621) funded by the Croatian Science Foundation relates to the collection, classification and analysis of animalistic lexical material from Croatian Glagolitic texts. The analysis includes selected Croatian Glagolitic codices from the 11th/12th century to the 16th century, with special attention given to miscellanies, an understudied type of Croatian Glagolitic manuscripts. The material was collected from the Dictionary of the Croatian Redaction of Church Slavonic, as well as our four-year work on the project from the following sources: *The First Breviary of Beram (Ljubljana)* (14th century), *The Second Breviary of Beram (Ljubljana)* (15th century), *The Academy Breviary* (end of the 14th century), *The Paris Miscellany* (1375), *The Vinodol Miscellany* (beginning of the 15th century), *The Petris Miscellany* (1468), *The Ivančić Miscellany* (14th/15th century), *The Ljubljana Miscellany* (15th century), *The Tkon Miscellany* (16th century), and the Cyrillic *Libro od mnogijeh razloga* (1520). The animalistic lexical material from these invaluable sources is the basis of the future historical animalistic dictionary. The aim of this paper is to present how entries will be organized, as well as the ideas, problems, and the motivation behind the dictionary, a unique endeavor in Croatian lexicography. This dictionary will enable future study of Croatian zoonymic lexicon, i.e. it will reveal which old names for animals have been preserved only in certain varieties, and which have become part of standard Croatian.

Keywords: project, animalistic lexicon, zoonyms, Croatian Glagolitic manuscripts, *Libro od mnogijeh razloga*, dictionary entries